

*Ніколаєва Т. М.,**orcid.org/0000-0002-4642-1578**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземної філології**Київського національного університету культури і мистецтв*

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕТРОНІМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті здійснено аналіз лексичних особливостей ретронімів сучасної англійської мови. Установлено, що у процесі функціонування мови як комунікативного засобу відбуваються постійні зміни її системи на всіх рівнях. Найбільш рухомих у цьому відношенні є лексичний пласт. Виникнення нових матеріальних і нематеріальних об'єктів викликає необхідність позначити ці реалії в мові, що, у свою чергу, приводить до виникнення великої кількості неологізмів. Категоріальна система англійської мови дає змогу визначати об'єкти, що знову виникли в рамках вже наявних категорій. Розглянемо явище ретронімів в англійській мові як один зі способів осмислення реалій.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що термін «ретронім» походить від латинського прислівника «retro-» і грецького «-опута», що в перекладі означає «називати у зворотному напрямку». У статті проаналізовано розуміння явища ретронімів, характерне для англійської філологічної традиції. Підсумовано, що за тематикою ретроніми бувають такі: комп'ютерні терміни і засоби зв'язку; назви електричних і побутових приладів; назви предметів повсякденного вжитку; назви елементів масової культури; суспільно-політичні терміни тощо.

Узагальнено, що процес ретронімічного створення слів і словосполучень є невід'ємною частиною формування лінгвістичної картини світу, зачіпає глибинні процеси концептуалізації, потребує точної фіксації у відповідних словниках і посібниках. Ретроніми коригують уже сформовану англійську мовну картину світу, завдяки сучасним засобам зв'язку вони практично відразу ж засвоюються й активізуються в мовах-реципієнтах. Підкреслено, що виникнення нового слова диктується прагматичними потребами. Відправник повідомлення вибирає з наявного лексичного тезауруса те, що найкращим чином виражає його думки і почуття.

У результаті здійсненого аналізу характеру переосмислення наявних реалій констатовано, що: а) ретроніми здебільшого відображають звуження значення, зумовлене розширенням значення слова, яким спочатку позначалася та чи інша реалія; б) є ретроніми, у яких спостерігається розширення значення; в) ретроніми, у яких спостерігається перехід від позитивної конотації до негативної, становить 7%; г) ретроніми, у яких спостерігається метафоричне розширення значення, становлять 4%. Встановлено, що утворення ретронімів більшою мірою зумовлено екстралінгвістичними чинниками. Паралельно розвитку суспільства з'являються нові предмети, явища.

Ключові слова: ретроніми, неологізми, особливості, лексичні особливості, англійська мова.

Постановка проблеми. Інтенсивність суспільно-політичних процесів, що активно відбуваються в сучасному

світі, серйозно змінила мовну картину світу. Межа ХХ та ХХІ ст. воістину стала періодом інформаційного і науково-технічного буму. У кожній національній мові відчутно посилився потік запозичень з інших міжнародних мов, передусім з англійської мови. Тоді як перед англійською мовою постає ціла низка проблем функціонування мови в іншопольтурному середовищі, що не може не впливати на розвиток мови.

Особливої гостроти набуває засвоєння нової лексики, нових словотворчих моделей, нових повсякденних і термінологічних виразів англійської мови, бо, будучи породженням сучасної глобалізації, вона залишається національною мовою англійського народу і міжнародною мовою жителів Великобританії. Але водночас це мова сучасного бізнесу, політики, технологічних інновацій, науки і методики, і, звичайно ж, мова міжкультурного спілкування.

У процесі функціонування мови як комунікативного засобу відбуваються постійні зміни її системи на всіх рівнях. Найбільш рухомих щодо цього є лексичний пласт. Виникнення нових матеріальних і нематеріальних об'єктів спричиняє необхідність позначення цих реалій у мові, що, у свою чергу, приводить до виникнення великої кількості неологізмів. Категоріальна система англійської мови дає змогу визначати об'єкти, що знову виникли в рамках вже наявних категорій. Розглянемо явище ретронімів в англійській мові як один зі способів осмислення реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення ретронімів та ретронімів в англійській мові не нове. Окресленій проблемі присвятили свої наукові пошуки Ю. Антюфєєва [1], І. Грацкова [2], О. Дзюбіна [3], Є. Дубенець [4], Ю. Зацький [5], А. Александер (Atkins Alexander) [6], Б. Лаурі (Bauer Laurie) [7], С. Кук (C. Cook) [8], Д. Лоурен (Davidson Lauren) [9], Б. Фентон (Ben Fenton) [10], М. Грампетро (Marina Grampietro) [11], Д. Кереманс (Daphné Kerremans) [12] та інші. Однак мова завжди перебуває в динаміці інтенсивного розвитку. Тому проблема вивчення лексичних особливостей ретронімів сучасної англійської мови не втрачає актуальності.

Метою статті визначено аналіз лексичних особливостей ретронімів сучасної англійської мови.

Вклад основного матеріалу. Для початку дамо визначення терміна «ретронім». У лінгвістиці ретронімами (або паліндромами другого типу, ретронімного) зазвичай називають асиметричні паліндроми, тобто текст, який під час прочитання у зворотному напрямку розгортається вже з іншим значенням, протиставляє їх.

Однак у терміна є ще одне значення, яке і послужить основою для аналізу в даній статті. Ретронім (з англ. *Retronym*) – це

нове ім'я або назва, змінене після того, як первинне найменування стало використовуватися для іншого предмета або для сукупності нового предмета і того, що раніше існував. Термін був уперше зафіксований у 2000 р. в *The American Heritage Dictionary* (4-е видання). Явище ретронімії в даному значенні є малорозробленим у вітчизняній лексикології.

Сам термін «ретронім» походить від латинського прислівника *retro-* і грецького *-опута*, що в перекладі означає «називати у зворотному напрямку». Під ретронімом варто розуміти «нову назву, що використовується для позначення вже наявного поняття, первинне найменування якого стало використовуватися для іншого предмета».

У нашій роботі ми аналізуємо розуміння явища ретронімії, характерне для англійської філологічної традиції, яке розглядається як нова назва, що використовується на позначення вже наявного поняття, первинне найменування якого стало використовуватися для іншого предмета. Тільки після виникнення кольорових телевізорів телевізори старого зразка дістали найменування чорно-білих телевізорів. Саме таким шляхом виникли найрізноманітніші за тематикою ретроніми:

- комп'ютерні терміни і засоби зв'язку;
- назви електричних та побутових приладів;
- назви предметів повсякденного вжитку;
- назви елементів масової культури;
- суспільно-політичні терміни тощо.

Виникнення і функціонування в мові ретронімів призводить саме до коректування наявної картини світу, тому їх дослідження вважаємо актуальним. Проаналізуємо на конкретних прикладах, як виникнення ретронімів впливає на наше уявлення про світ. Слово *"guitar"* (гітара) з'явилося у XV ст. для позначення даного музичного інструмента. Однак винайдення у 1930 р. електрогітари спричинило введення в обіг нового терміна *"acoustic guitar"* (акустична гітара) для позначення вже наявного інструмента, щоб уникнути двозначності. Тому що слово *"guitar"* із появою неологізму *"acoustic guitar"* могло бути пов'язане з категоріями «електрогітара» й «акустична гітара»: *"They usually involve acoustic guitars, beat-up pianos and contemplative looks at his instruments between songs"*.

Отже, необхідність відрізнити базове поняття від неологізму викликає виникнення ретроніма. Тобто ретронім – слово, яке з'являється у відповідь на неологізм.

Вищенаведений приклад ретроніма *"acoustic guitar"* можна назвати нейтральним, тому що диференціація вже наявного в мові / базового поняття від нового відбувається шляхом нейтрального опису базового поняття без накладання на нього негативної конотації, чого не можна сказати про наступний приклад.

Традиційна пошта, яку колись називали *"mail"*, з 1983 р. стала називатися *"snail mail"*. Дана зміна зумовлена появою в 1982 р. неологізму *"e-mail"* (електронна пошта). Ретронім *"snail mail"* – яскравий приклад того, що часом утворення ретроніма може спричинити спотворення реальності.

Вищенаведені приклади свідчать, що процес ретронімічного створення слів і словосполучень є невід'ємною частиною формування лінгвістичної картини світу, зачіпає глибинні процеси концептуалізації, потребує точної фіксації у відповідних словниках і посібниках. Крім того, що ретроніми коригують уже сформовану англійську мовну картину світу, завдяки сучасним засобам зв'язку вони практично відразу ж засвоюються й активізуються в мовах-реципієнтах.

Отже, аналіз словотворчих моделей, які активно використовуються в сучасній англійській мові, зокрема в мові медіатекстів, дозволяє судити про продуктивні тенденції мовного розвитку. Розуміння словотворення не тільки як джерела готових назв, а й правил їх утворення за певними моделями і схемами у співвідношенні з екстралінгвістичними чинниками, дозволило значно поглибити й уточнити уявлення про механізм словотворення. Нові лексичні одиниці створюються у процесі мовлення як здійснення мовцем певного комунікативного наміру, а не як одиниці, заздалегідь плановані мовцем для розширення або поповнення лексики.

Власне виникнення нового слова диктується прагматичними потребами. Відправник повідомлення вибирає з наявного лексичного тезауруса те, що найкращим чином виражає його думки і почуття. Якщо в лексиконі відправника такого слова немає, він або створює нову лексичну одиницю, або ж нерідко видозмінює стару. Саме в руслі цього процесу можна говорити про ретронімію як про модель поповнення словникового запасу, що стає дедалі продуктивнішою через стрімкі темпи науково-технічного прогресу.

У результаті здійсненого аналізу характеру переосмислення наявних реалій можна констатувати, що:

1. Ретроніми здебільшого відображають звуження значення, зумовлене розширенням значення слова, яким спочатку позначалася та чи інша реалія. Так, «війна із застосуванням звичайних видів зброї» позначається словом *"war"*, з розробкою ядерної зброї була трансформована в ретронім *"conventional war"*. Таке звуження значення в досліджених ретронімах зумовлене потребою в диференціації значень, щоб уникнути пресупозиційної двозначності.

2. Ретроніми, у яких спостерігається розширення значення, становлять 1% (наприклад, усі ігри *"Game Boy"*, що вийшли у світ до гри *"Game Boy Color"*, стали позначатися збірним ретронімом *"Game Boy Mono"*).

3. Ретроніми, у яких спостерігається перехід від позитивної конотації до негативної, становлять 7% (очевидно, що утворення ретроніма *"black-and-white television"*, тобто переосмислення, несе лише позитивні конотації реалій, накладає прямо протилежні конотації на той предмет, який позначається).

Отже, ретронім може відображати переосмислення того чи іншого предмета, поняття і, як результат, перехід від позитивної конотації до негативної, незважаючи на те, що сам предмет водночас залишається незмінним. Розвиток протилежної конотації вже наявної реалії варто позначати схемою «від + до –». Спостерігається стійка тенденція у відсутності прикладів переходу «від – до +». Річ у тому, що політичні, економічні, соціальні зміни, науково-технічна революція XX ст. постійно спричиняють виникнення нових понять, а водночас і нових слів (неологізми). Утворення нових, більш удосконалених модифікацій тих чи інших предметів і понять неминує спричиняє переосмислення старих понять. Очевидно, що на тлі нововведень наявні реалії набувають зазвичай негативних конотацій.

4. Ретроніми, у яких спостерігається метафоричне розширення значення, становлять 4% (виникнення понять віртуальної реальності зумовило необхідність в її розмежуванні від фізичної реальності). Отже, неологізм *"cyberspace"* зумовив переосмислення наявного поняття і, як наслідок, виникнення ретронімів *"meatspace"*, *"meat life"*. Ретроніми *"meatspace"*, *"meat life"*, *"snail mail"* були створені на основі метафоричного розширення значень слів *"meat"*, *"snail"*.

Висновки. Отже, утворення ретронімів більшою мірою зумовлено екстралінгвістичними чинниками. Паралельно розвитку суспільства з'являються нові предмети, явища. Нові реалії вносять у мову свої найменування. Так, наприклад, виникнення ретроніма "hard disk" було викликано неологізмом "floppy disk". Тоді як поняття «мова», що позначається словом "language" було перейменовано в "natural language". Дана трансформація зумовлена утворенням таких неологізмів, як "programming languages", "constructed languages". З вищенаведених прикладів очевидно, що поява неологізмів спричиняє переосмислення наявних понять і утворення ретронімів. Оскільки автономні процеси, що відбуваються всередині лексичної підсистеми мови, опосередковані зовнішніми стимулами.

Усі напрями переосмислення наявних реалій пов'язані з тенденцією до диференціації. Вона зумовлена необхідністю дати окреме найменування кожному виду того чи іншого роду, тим самим встановити логічні родо-видові відносини. З огляду на зазначені потреби виникають нові слова, які уточнюють відомі раніше загальні поняття. Отже, можна констатувати, що одним із провідних чинників, які впливають на виникнення ретронімів, є тенденція «мовної економії» (О. Еперсен), або «закон економії мовних зусиль» (А. Мартіне).

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у висвітленні англійських нумеронімів як типу аббревіацій у мові соціальних мереж.

Література:

1. Антюфеева Ю. Английские новообразования в развитии: потенциальное слово, окказионализм, неологизм : дис. ... канд. филол. наук. Тула, 2004. 184 с.
2. Грацкова И. Неологизмы в современном английском языке. *Science Time*. 2015. № 5 (17). С. 114–118.
3. Дзюбіна О. Скорочення як спосіб утворення неологізмів в сучасній англійській мові. (на матеріалі англійських інтернет-видань та форумів у молодіжних соціальних мережах). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 3. С. 309–312.
4. Дубенец Э. Лингвистические изменения в современном английском языке. Москва : Глосса-Пресс, 2003. 256 с.
5. Зацний Ю. Мова і суспільство : збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя, 2001. 385 с.
6. Atkins Alexander. Tag Archives: how many words enter the English language each year. Why do some new words last and others fade? URL: <https://atkinsbookshelf.wordpress.com/tag/how-many-words-enter-the-english-language-each-year/>.
7. Bauer Laurie. *The Oxford Reference Guide to English Morphology*. Oxford University Press, 2015. 720 p.
8. Cook C. Exploiting linguistic knowledge to infer properties of neologisms. Toronto : University of Toronto, 2010. 154 p.
9. Davidson Lauren. Is your daily social media usage higher than average? URL: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelecoms/11610959/Is-your-daily-social-media-usage-higher-than-average.html>.
10. Fenton Ben. The cool century – 100 years of being hip. *The Telegraph*. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/4193946/The-cool-century-100-years-of-being-hip.html>.

11. Grampietro Marina. Social Media Neologisms. URL: <https://prezi.com/ijlgp2z1lfgg/social-media-neologisms/>.
12. Kerremans Daphné. A Web of New Words. A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms. Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Wien, 2015. 278 p.

Nikolaieva T. Lexical characteristics of retronyms in the modern English language

Summary. The article analyzes the lexical features of the retronyms of the modern English language. It has been established that in the process of language functioning as a communicative means, constant changes of its system occur at all levels. The most floating in this respect is the lexical layer. The emergence of new material and non-material objects makes it necessary to mark these realities in the language, which, in turn, leads to the emergence of a large number of neologisms. The categorical system of the English language allows defining objects that have reemerged in terms of already existing categories. Let us consider the phenomenon of retronyms in the English language as one of the ways to comprehend realities.

Based on the analysis of scientific literature, it has been established that the term retronym comes from the Latin dialect "retro-" and Greek "-onyma", which in translation means to call in the opposite direction. The article has analyzed the understanding of the phenomenon of retronyms, which is characteristic for the English philological tradition. It has been summarized that on the subject of retronyms there are the following fields: computer terms and means of communication; electrical and household appliances; items of the everyday usage; elements of mass culture; socio-political terms, etc.

It has been summarized that the process of retronym creation of words and phrases is an integral part of the formation of the linguistic picture of the world. It touches the deep processes of conceptualization and requires accurate attachment in the appropriate dictionaries and manuals. Retonyms correct the already established English linguistic picture of the world. Due to modern means of communication, they are almost immediately assimilated and activated in the recipient languages. It has been emphasized that the emergence of a new word is dictated by pragmatic needs. The sender of the message chooses from the available lexical thesaurus that what best expresses their thoughts and feelings.

As a result of the analysis of the nature of the rethinking of the existing realities, it has been stated that: a) retronyms in the vast majority reflect the narrowing of the concept caused by the expansion of the meaning of the word, which, at first, was affected by this or that reality; b) there is a number of retronyms that are featured by the expansion of its meaning; c) retronyms, among which there is a transition from positive to negative connotations, make up 7%; d) retronyms, among which there is a metaphorical expansion of the meaning, add up to 4%. It has been figured that the formation of retronyms is largely due to extra linguistic factors. New objects and phenomena have been appearing in parallel with the development of society.

Key words: retronyms, neologisms, characteristics, lexical peculiarities, English language.